

Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Suriyelilere Yönelik Tutumu: Türkiye'nin Yedi Bölgesinde Yedi İl Örnekleme

The Attitude of Social Work Students towards Syrians: Sample of Seven Cities in Seven Region of Turkey

Meliha Funda AFYONOĞLU¹, Sema BUZ²

¹ Dr., Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, fafyon@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7690-5602

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, semabuz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8326-3732

Başvuru: 24.02.2021
Kabul: 12.08.2021

Atıf:
Afyonoğlu, M.F. ve Buz, S. (2021). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin Suriyelilere yönelik tutumu: Türkiye'nin yedi bölgesinde yedi il örnekleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1283-1304. DOI: 10.33417/tsh.885905

ÖZET

Bu araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin Suriyelilere yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde bulunan fakülte bazında, örgün lisans eğitimi veren ve aktif olarak eğitim-öğretime devam eden yedi devlet üniversitesindeki (Hacettepe, İstanbul Cerrahpaşa, Düzce, Manisa Celal Bayar, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Bingöl ve Şırnak) sosyal hizmet bölümü üçüncü sınıf öğrencileri küme örnekleme yöntemiyle bölüme yerleşen öğrenci sayısına göre seçilmiştir. Veriler kişisel bilgi formu ve 'Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum Ölçeği'ni içeren çevrimiçi anket yoluyla 2020 yılı Nisan-Temmuz ayları arasında toplanmıştır. Araştırma sonuçları; öğrencilerin sığınmacılara yönelik tutumlarında kararsız kaldıklarını, Suriyeliler hakkındaki olumsuz düşüncelere katılmadıklarını, Suriyelilere yönelik radikal ve ılımlı çözüm önerileri ile ilgili kararsız kaldıklarını, sığınmacıların haklarını savunan ifadelerle katıldıklarını ve sığınmacılara herhangi bir yardımda bulunmadıklarını göstermektedir. Sonuçlar aynı zamanda öğrenim görülen üniversite, cinsiyet, sığınmacı bir tanıdığı olmak, yakın çevrenin tutumu, siyasi görüş, göçmenlere yönelik eğitsel aktivitelere katılım, üniversite öncesi yaşanan bölge ve ailenin yaşadığı yerin tutumları farklılaştırdığını göstermektedir. Araştırma sonuçları genel olarak toplumun özel olarak öğrencilerin sığınmacılara yönelik tutumlarında etkili olan sosyal ve ekonomik faktörler bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarının göçmenlerle sosyal hizmet açısından ihtiva ettiklerine yönelik tartışma ile göçmen ve mültecilerle sosyal hizmet dersine ve sosyal hizmet eğitim müfredatına yönelik öneriler ise araştırmanın sonuç bölümünde sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Suriyeli sığınmacılar, sosyal hizmet öğrencileri, Suriyelilere yönelik tutum, göçmen ve mültecilerle sosyal hizmet, baskı ve ayırım karşıtı sosyal hizmet uygulaması

ABSTRACT

This research aimed to investigate the attitudes of social work students towards the Syrians. For this aim, third year social work students from seven universities (Hacettepe, İstanbul Cerrahpaşa, Düzce, Celal Bayar, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Bingöl and Şırnak) in seven geographical regions of Turkey were selected, according to following criteria: being a faculty and having an active formal education, by using cluster sampling method. The data were collected through an online questionnaire. Research results show that students are indecisive in their attitudes towards Syrians, do not agree with negative thoughts about them, are hesitant about radical and moderate solutions, agree with statements defending the rights of Syrians and did not provide any help in cash or in kind to Syrians. Results also indicate that acquaintance to asylum-seekers, the attitude of their family and friends, political opinions, participation in educational activities, place lived before university and residence of their family differentiate the attitudes of students towards the Syrians. The results were evaluated in the context of social and economic factors that affect the society in general and the students in particular. The implications of the results for social work with migrants, the suggestions for the social work courses with migrants and refugees and for the curriculum of social work education are presented in the conclusion part.

Keywords: Syrian asylum-seekers, social work students, attitudes towards Syrians, social work with migrants and refugees, anti-oppressive and anti-discriminatory social work practice

GİRİŞ

Son yıllarda, uluslararası insan hareketliliği oldukça artmış olup, Dünya Göç Raporu'nda (2020) uluslararası göçe katılan kişi sayısı 2019 yılında 272 milyon olarak ifade edilmiştir. İnsan hareketliliğinde özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bu artış, yaşadığımız çağın Göç Çağı olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Castles ve Miller, 2008). Unutulmaz (2012), Göç Çağı'nın devletleri iki soruyla baş başa bıraktığını ifade etmektedir. Ona göre bu sorulardan ilki "insan hareketliliğinin nasıl kontrol edileceği" ile ilgilidir. Bu soru, devletlerin hangi bireyleri kabul edip, hangilerini dışarıda bırakacaklarına ilişkindir. Unutulmaz'a (2012) göre devletlerin baş başa kaldıkları ikinci soru ise "*bu yoğun ve hızlı göçün ortaya çıkardığı toplumsal dönüşüm*" (s.137) ile başka bir deyişle sosyal uyumun nasıl sağlanacağı ile ilgilidir.

Bu iki soru Türkiye'ye sığınma deneyimi açısından değerlendirildiğinde, sığınmacıların Türkiye'nin uyguladığı coğrafi çekince nedeniyle ülkeyi daha çok bir geçiş/transit ülke olarak gördükleri¹ ancak hedef ülke² konumunun da giderek artarak (Buz 2008); özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında bu konumun oldukça pekiştiği görülmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014). Hedef ülke konumuna gelen Türkiye, bu süreçte insan hareketliliğini 2018 yılına kadar "açık kapı politikası" ile yönetmiştir. Ancak kısa süreceği düşünülen Suriye iç savaşının beklenenden uzun sürmesi, toplumun, misafir olarak algıladığı Suriyelilerin misafirliğinin uzamasına verdiği tepkiler, sığınmacı sayısının artışı ve Avrupa Birliği ile yaşanan sorunların³, Türkiye'nin "açık kapı politikasını" "açık sınır politikasına" dönüştürdüğü söylenebilir (Erdoğan, 2020a). Bu araştırma bağlamında daha önemli görülen ve göç sonucunda ortaya çıkan toplumsal dönüşüm ya da sosyal uyumun Türkiye'de nasıl sağlandığı ise tartışılmaya devam etmektedir.

Türkiye 3.7 milyonu Suriyeli olmak üzere, Afganistan, Irak, İran gibi ülkelere gelen sığınmacılar da dahil olmak üzere 4 milyon sığınmacıyı barındırmakta ve 2020 yılı itibariyle dünyada en çok sığınmacı barındıran ülke konumunu sürdürmektedir (UNHCR, 2020). Özellikle 2011'den sonra Suriyelilerin kitlesel göçüyle beraber sığınmacıların Türkiye'de yarattığı yaratacağı toplumsal dönüşüm ve sosyal uyum tartışılmaya başlanmıştır. Sosyal uyum tartışmaları, uyumun tek taraflı olamayacağını, yerleşik toplum üyelerini ve sığınmacıları içermesi gerektiğini vurgulamaktadır (Özpınar vd., 2016, Çoşkun ve Yılmaz, 2018; Erdoğan, 2018; Afyonoğlu, 2020a; Aygüler, Buz ve Güzel, 2020; Ercan, 2020).

Toplumun sığınmacılara bakışında etkili olan faktörler; ekonomik ve ekonomik olmayan faktörler olarak sınıflandırılabilir (Mayda, 2006). Genel bir çerçevede yaş, medeni durum, cinsiyet gibi demografik değişkenler, eğitim, sosyal sınıf, göç deneyimi gibi sosyal değişkenler, siyasi görüş, parti

¹ Göç akınlarının (düzenli ya da düzensiz) içinden geçtiği ülke (Uluslararası Göç Örgütü, s. 86).

² Göç akınları (düzenli ya da düzensiz) için varılacak hedef konumundaki ülke, 'ev sahibi ülke' (Uluslararası Göç Örgütü, s. 41).

³ Bu sorunların bir kısmı çalışmanın ilerleyen bölümlerinde anlatılacaktır. Türkiye'nin Suriye politikası bu araştırma kapsamının dışında kaldığından konuya dair daha ayrıntılı bilgi için Erdoğan'ın (2020a) kaynakçada bilgileri verilen yayını okunabilir.

üyeliği, din gibi politik değişkenler ve gelir durumu, ÷lke ekonomisi, çalışıp çalışmamak gibi ekonomik faktörler halkın sığınmacılara karşı tutumlarını belirleyebilmektedir (Butkus, Maciulyte-Sniukiene, Matuzeviciute, 2016).

Bu doğrultuda Türkiye’de genel olarak sığınmacılara, özel olarak Suriyelilere olan tutumlar incelendiğinde; toplumun Suriyelilere karşı görece ılımlı tutumunun 2011 yılından bugüne olumsuzla evrildiği söylenebilir (akıcı, Yılmaz ve akıcı, 2018; Ekici, 2019; Gözübüyük, Kemik ve Sever, 2019; Afyonoğlu, 2020b; Erdoğan, 2020b) Toplumun sığınmacılara yönelik tutumlarında “eğitim” önemli bir rol oynamaktadır. Toplumların eğitim seviyesi yükseldikçe, sığınmacılara yönelik tutumlarının olumlu hale geldiği varsayılmaktadır (Curry, 2000; Mayda, 2006; Butkus, Maciulyte-Sniukiene ve Matuzeviciute, 2016). Türkiye’de eğitim seviyesi ve Suriyelilere yönelik tutumlar incelendiğinde ise bu açıdan bir değişimin olmadığı gör÷lmektedir. Türkiye’de üniversite öğrencilerinin sığınmacılara yönelik tutumlarını ölçen araştırmaların; genellikle öğretmen adaylarına yönelik niceliksel yöntemli araştırmalar olduğu gör÷lmektedir. Araştırmalar, sığınmacılara yönelik olumsuz tutumların varlığını ve tutumların yaş, dini gör÷ř, cinsiyet, aile yapısı (ailenin tutumu ve ailede göç geçmişi olup/olmaması), sığınmacılarla iletişim kurup-kurmama durumu, yaşadığı bölge ve siyasal gör÷ře göre şekillendiğini göstermektedir (Topkaya ve Akdağ, 2016; Ankaralı vd., 2017; Aldemir, 2019; Kaya, 2019; Kindap-Tepe vd., 2019; şen ve şimşek-Keskin, 2019). Türkiye’de sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sığınmacılara yönelik tutumlarına ilişkin araştırma sayıları sınırlı olup; alanda erişilebilen araştırmaların bir tanesinde iki üniversitenin öğrencilerinin göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmet dersini almadan önceki ve sonraki algıları karşılaştırılmış (Kırlıoğlu ve Gencer, 2020), bir diğerinde ise öğrencilerin Suriyelilere yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir (Kırlıoğlu ve Tekin, 2019).

Bahsi geçen tüm araştırmalar, üniversite öğrencilerinin Suriyelilere yönelik olumsuz tutumlarına dikkat çekmektedir. Bu olumsuz sonuçlar çerçevesinde Unutulmaz’ın (2012) sorduğu, devletlerin yoğun ve hızlı göçün ortaya çıkardığı toplumsal dönüşümü nasıl kontrol edeceklerine yönelik sorusunu tekrar düşünmek gerekmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin ve uygulamalarının, bu soruya verilebilecek cevaplarda ve sosyal uyuma yönelik sorunların çözümünde kilit bir rol oynadığı düşün÷lmektedir. Öncelikle sosyal hizmet, meslek tanımı ve varoluş amacı gereği, toplumsal değişimi yönetme ve sosyal bütünleşmeyi insan hakları ve sosyal adalet temelinde sağlama sorumluluğunu üstlenmektedir (IFSW, 2014). Buna ek olarak, Suriyeliler başta olmak üzere sığınmacı ve göçmenlerle en aktif çalışan meslek elemanlarının içinde sosyal hizmet uzmanlarının bulunduğu gör÷lmektedir (Göktuna-Yaylacı, 2019). Sosyal hizmet uzmanları hem sığınmacı ve göçmenlerle hem de yerel toplumla, gereksinimlerin karşılanması ve sosyal uyumun başarılması için birey, grup, topluluk ve toplum düzeyinde çalışmalar yür÷tmektedir (Popescu ve Libal, 2018). Sosyal hizmet uzmanlarının her iki grupla çalışma deneyimi ve aracılık

konumu sırasında olası olumsuz tutumları çatışma ortaya çıkarabileceği gibi, olası çatışmaları derinleştirebilme potansiyeline sahiptir.

Artan Suriyeli sayısı ile beraber sivil toplum örgütlerinde ve kamu kurumlarında sığınmacılarla çalışmak üzere çok sayıda sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmeye başlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanı adayı öğrencilerin tutumlarının olumsuz olması durumunda etkili mesleki çalışmalar yürütülememesi riski açığa çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının vatandaşlar ve kurumlar arasında aracı rol oynamaları nedeniyle uyum çalışmaları için temel aktörlerden olmaları ve mesleğin başat çalışma alanlarından birinin sığınmacılar olması sebebiyle sığınmacılara yönelik tutumlarının öğrenilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, farklı illerde okuyan sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin Suriyelilere ilişkin tutumlarında farklılık yaratıp yaratmadığını ortaya koymak da önemli bir gereklilik olarak açığa çıkmaktadır. Bu yolla göçmenlere yönelik sosyal hizmet eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken sosyal, ekonomik ve kültürel faktörleri açığa çıkarmak mümkün olabilecektir. Tutumların belirlenmesi ile sosyal hizmet lisans eğitim müfredatlarının ve uygulamalarının öğrencilerin olumlu tutum geliştirmesine yönelik güçlendirmenin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırma, sosyal hizmet mesleğini icra etmeye aday olan sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin, Suriyelilere yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma, sosyal hizmet bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarını; Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden seçilen yedi ilde, "Kişisel Bilgi Formu" ve "Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutum Ölçeği" aracılığıyla ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma nicel araştırma türünde olup, kişisel bilgi formundaki değişkenlerle tutumlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Dolayısıyla araştırma, ilişkisel tarama modeliyle tasarlanmıştır. Araştırma aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır:

1. Öğrencilerin Suriyelilere yönelik tutumları nasıldır?
2. Öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puan ortalamaları; okudukları üniversite, cinsiyet, çalışma durumu, ailenin gelir durumu, etnik köken, üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yer, dini ve politik görüşleri, Suriyeli bir tanıdığı olup/olmaması, kendisinin tutumunu nasıl gördüğü, ailesinin ve arkadaşlarının sığınmacılara yönelik tutumu, yurtdışında bulunup/bulunmadığı, ailede göç öyküsünün olup/ olmadığı, sığınmacılara yönelik eğitim, panel konferans vb. aktivitelere katılıp katılmama durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni, Türkiye'de fakülte bazında, örgün lisans eğitimi veren ve aktif olarak eğitim/öğretime devam eden 39 devlet üniversitesindeki 39 sosyal hizmet bölümünü kapsamaktadır. Küme örnekleme yöntemiyle Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden yedi üniversitenin üçüncü sınıf sosyal hizmet bölümü öğrencileri bölüme yerleşen öğrenci sayısına göre seçilmiştir.

Üçüncü sınıf öğrencilerinin seçilme nedenleri; sosyal hizmet lisans eğitim programlarında genellikle ilk iki yıl içerisinde sosyal hizmetin teori ve alanlarına dair temel bilgilerin öğreniliyor olması ve üçüncü sınıftan itibaren⁴ bu temelin üzerine göçmen, sığınmacı ve mültecilerle çalışma derslerinin veriliyor olmasıdır. Dolayısıyla sosyal hizmete yönelik temel bilgileri öğrenmiş olan öğrencilerin Suriyelilere yönelik tutumlarını bu dönemde belirlemenin önemli olduğu düşünülmüştür.

Araştırmanın yürütüldüğü dönemde Şırnak Üniversitesi'nde üçüncü sınıf öğrencisi bulunmamakla birlikte o dönemde bölgedeki tek fakülte düzeyinde örgün eğitim veren sosyal hizmet bölümü bu üniversitede bulunduğundan, öğrencilerin eğitim süresinin iki yılını tamamlamış oldukları, göçmenlerle sosyal hizmet dersinin ikinci sınıfta veriliyor olması ve en önemlisi bölgenin dinamikleri göz ardı edilmek istenmediği için Şırnak Üniversitesi ikinci sınıf öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir. Bu durum ise araştırmanın sınırlılığı olarak görülmektedir.

Aynı bölgede bulunan ve eşit sayıda öğrenci alan üniversitelerden hangisinin örnekleme dahil edileceği konusundaki seçim rastgele (kura yoluyla) belirlenmiştir. Bahsi geçen üniversitelerin tüm üçüncü sınıf öğrencilerine ulaşmak hedeflenmiştir. Bölüme yerleşen öğrenci sayıları ve üçüncü sınıf öğrencisinin eğitime devam etmesi kriterlerine göre örnekleme:

1. İç Anadolu Bölgesi'nde: Hacettepe Üniversitesi (185)
2. Marmara Bölgesi'nde: İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi (72)
3. Ege Bölgesi'nde: Manisa Celal Bayar Üniversitesi (52)
4. Karadeniz Bölgesi'nde: Düzce Üniversitesi (77)
5. Akdeniz Bölgesi'nde: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (62)
6. Doğu Anadolu Bölgesi'nde: Bingöl Üniversitesi (103)
7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde: Şırnak Üniversitesi (41) seçilmiştir (YÖK, 2020).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla "kişisel bilgi formu" ve "Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir:

1. **Kişisel Bilgi Formu:** Araştırmaya dahil olan katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacılar tarafından literatür temel alınarak (Butkus, Maciulyte-Sniukiene ve Matuzeviciute, 2016; Dempster ve Hargrave, 2017; Aktaş, Kindap-Tepe ve Persson, 2018) oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Formda öğrencilerin yaş, cinsiyet, çalışma durumu, ailenin gelir durumu, etnik köken, üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yer gibi sosyo-demografik bilgilerinin yanı sıra, dini ve politik görüşleri, Suriyeli bir tanıdığı olup olmaması,

⁴ Araştırmaya dahil olan üniversitelerden; Hacettepe'de ilgili ders dördüncü sınıfta verilirken, Şırnak'ta ikinci sınıfta verilmektedir. Geri kalan üniversitelerde ders üçüncü sınıfın ilk ya da ikinci döneminde verilmektedir.

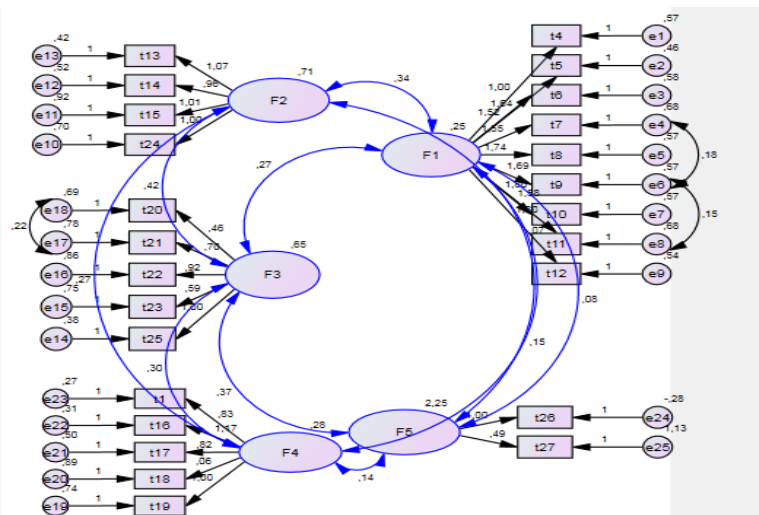
yakın çevresinin sığınmacılara yönelik tutumu, yurtdışında bulunup bulunmadığı ve ailede göç öyküsünün olup olmadığını içeren sorulara yer verilmiştir.

2. Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutum Ölçeği: Ölçek; üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadır tarafından geliştirilmiş, 25 sorudan oluşan bir ölçektir (Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadır, 2018). Ölçek; beş alt boyuttan oluşmakta ve bu alt boyutlar; “Suriyeli sığınmacılar hakkında olumsuz fikre sahip olma”, “Suriyeli sığınmacılarla ilgili radikal çözüm üretme”, “Suriyeli sığınmacılarla ilgili ılımlı çözüm üretme”, “Suriyeli sığınmacıların haklarını savunma” ve “Suriyeli sığınmacılara yardımda bulunma”dır (Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadır, 2018, s. 1258). Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği için açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiş olup; güvenilirlik katsayısı $\text{Alpha}=0,901$, alt boyutlarının içsel tutarlılıklarına (güvenirliklerine) yönelik Cronbach Alpha değerleri ise birinci faktör için 0,878, ikinci faktör için 0,775, üçüncü faktör için 0,691, dördüncü faktör için 0,750 ve beşinci faktör için 0,763’tür (Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadır, 2018). Son olarak ölçeğin KMO değeri 0,878, ölçeğin faktörlerinin açıkladığı toplam varyans oranı ise %57,999’dur (Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadır, 2018). Öğrencilerin tutumları; ölçekten aldıkları toplam puan ortalamaları baz alınarak değerlendirilmiştir. Ölçekten alınan 5 puan tamamen olumlu bir tutuma, 4 puan olumlu bir tutuma, 3 puan kararsız bir tutuma, 2 puan olumsuz bir tutuma, 1 puan ise tamamen olumsuz bir tutuma referans vermektedir.

Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı $\text{Alpha}=0,89$, alt boyutlarının içsel tutarlılıklarına (güvenirliklerine) yönelik Cronbach Alpha değerleri ise birinci faktör için 0,90, ikinci faktör için 0,81, üçüncü faktör için 0,71, dördüncü faktör için 0,53 ve beşinci faktör için 0,75’tir.

Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçek geliştirildikten sonra ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmadığı için bu çalışma kapsamında doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiş, analiz sonuçları Şekil 1 ve Tablo 1’de sunulmuştur:

Şekil 1: Model Grafiği

Tablo 1: DFA’da Kullanılan Uyum İyiliği Değerleri

İndeks	Normal değer	Kabul edilebilir değer	Model değerleri
χ^2/sd	<2	<5	562,100/ 262= 2,145
GFI	>0,95	>0,90	0,92
AGFI	>0,95	>0,90	0,91
CFI	>0,95	>0,90	0,914
RMSEA	<0,05	<0,08	0,065
RMR	<0,05	<0,08	0,060
NFI	>0,95	>0,90	0,915

Tablo 1’de görüldüğü üzere ölçeğin uyum iyiliği indeks değerleri verilmiştir. Ki-Kare (X^2) /Serbestlik Derecesi (df)= 2,145; Ortalama Hata Karekök Değer (RMSEA)= 0,065; Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)= 0,914; Uyum İyiliği İndeksi (GFI)= 0,92; Uyarlanmış Uyum İyiliği İndeksi (AGFI)= 0,91; Ölçeklendirilmiş Uyum İndeksi (NFI)= 0,915; Kök Artık Kareler Ortalaması (RMR)= 0,060 olarak tespit edilmiştir. Bu uyum iyiliği indeks değerleri iyi uyum ve kabul edilebilir bir uyumu göstermektedir (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Kıraç, 2019; Wang ve Wang, 2019).

Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplama süreci 2020 yılı Nisan ayında başlamış ve aynı yılın Temmuz ayına kadar sürmüştür. Araştırmada sözü edilen ölçeğin kullanımına yönelik onay ve kullanılacak ölçek, ölçeği geliştiren yazarlardan e-posta yoluyla talep edilmiştir. Araştırma etik kurul izni alındıktan⁵ sonra, araştırma verileri, Surveey Online Survey System web tabanında oluşturulan anket linkinin, ilgili üniversite öğretim üyelerine gönderilmesi ve öğretim üyelerinin öğrencilere bu linki iletmesi yoluyla toplanmıştır. Aydınlatılmış onam formu anket linkinin başına eklenmiştir. Öğrencilerin ankete katılımı tamamen gönüllülük esasına dayanırken, veri toplama dönemi Covid-19 pandemisine denk geldiğinden öğrencilerden yüz yüze geri bildirim alınamamıştır.

Verilerin Analizi

Veriler, Surveey Online Survey System web tabanından çekilmiş ve SPSS programına aktarılmıştır. Sistem bir soruyu cevaplamadan öbürüne geçilmesine izin vermese de veri analizinden önce hatalı ya da eksik veri olup olmadığı kontrol edilerek veriler düzenlenmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı ile ilgili skewness ve kurtosis değerlerine bakılabileceği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2012). George ve Mallery (2011) ± 1.0 aralığındaki kurtosis değerinin psikometrik ölçümlerde mükemmel ve ± 2.0 değerinin çoğu durumda kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda verilerin normal dağılımı sağlayıp/sağlamadığı, skewness ve kurtosis değerleri ile analiz edilmiş ve

⁵ Etik kurul iznine yönelik bilgiler, araştırmanın sonunda bulunan “Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler” kısmında sunulmuştur.

değerlerin ± 2 aralığında bulunması sebebiyle normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Ölçeğin toplam boyut ve alt boyutlarının skewness ve kurtosis değerleri tablodaki gibidir:

Tablo.2: Ölçek Toplam ve Alt Boyutlarının Skewness ve Kurtosis Değerleri

Ölçek Toplam ve Alt Boyutları	Skewness	Kurtosis
Ölçek Toplam	-,269	,266
Alt Boyut 1: Suriyeli sığınmacılar hakkında olumsuz fikre sahip olma	-,034	-,152
Alt Boyut 2: Suriyeli sığınmacılarla ilgili radikal çözüm üretme	-,089	,275
Alt Boyut 3: Suriyeli sığınmacılarla ilgili ılımlı çözüm üretme	-,286	-,027
Alt Boyut 4: Suriyeli sığınmacıların haklarını savunma	-,730	1,485
Alt Boyut 5: Suriyeli sığınmacılara yardımda bulunma	,229	-,897

Bu doğrultuda betimleyici analizlerle beraber parametrik testler yapılmış; ilişkisiz örneklem için t-testi (Independent-Samples t Test) ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile sonuçlar hesaplanmıştır. T testi yaparken Levene sonuçları dikkate alınmış ($p > 0,05$), ilgili t ve p değerleri analizlere dahil edilmiştir. ANOVA testlerinde varyansların homojenliği testi (Test of Homogeneity of Variances) değişkenler için test edilmiş ve bulunan ($p > 0,05$) değeri sebebiyle varyansların homojen olduğu görülmüştür, ancak veri analizi sonucunda ANOVA testi kullanılan değişkenler ile puanlar arasında anlamlı bir ilişki gösteren herhangi bir değişken bulunmamıştır.

BULGULAR

Sosyo-Demografik ve Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmaya Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde bulunan yedi üniversitede öğrenim gören sosyal hizmet üçüncü sınıf öğrencileri katılmıştır. Öğrencilere ilişkin sosyo-demografik bilgiler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Öğrencilere ilişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Değişken		n	%
Üniversite	Hacettepe Üniversitesi	34	12,1
	İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi	41	14,6
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	32	11,4
	Düzce Üniversitesi	45	16,1
	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	39	13,9
	Bingöl Üniversitesi	68	24,3
	Şırnak Üniversitesi	21	7,5
	Cinsiyet	Kadın	229
	Erkek	51	18,2
Üniversite Öncesi Yaşanılan Bölge	Marmara	51	12,2
	Ege	40	14,3
	Akdeniz	46	16,4
	Karadeniz	26	9,3
	Doğu Anadolu	32	11,4
	Güneydoğu Anadolu	55	19,6
	İç Anadolu	30	10,7
Çalışma Durumu	Evet	13	4,6
	Hayır	224	80
	Ara sıra	43	15,4
Etnik Köken	Türk Kökenli	164	58,6
	Kürt Kökenli	82	29,3
	Zaza Kökenli	8	2,9
	Kafkas Kökenli	10	1,8
	Balkan Kökenli	5	3,6
	Çoklu Etnik Köken	11	3,9
Dini Tutum	Yüksek Düzeyde İnançlı	50	17,9
	Orta Düzeyde İnançlı	170	60,7
	Düşük Düzeyde İnançlı	41	14,6
	İnançsız	14	5
	Diğer	5	1,8
Siyasi Görüş	Sağ Görüşe Yakın	106	37,9
	Sol Görüşe Yakın	174	62,1

Öğrencilerin; % 24,3'ü Bingöl Üniversitesinde, %16,1'i Düzce Üniversitesi'nde, %14,6'sı İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi'nde, %13,9'u Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde, %12,1'i Hacettepe Üniversitesi'nde, %11,4'ü Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde ve %7,5'i Şırnak Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %81,8'i kadın, % 12,2'si erkektir. Katılımcıların üniversiteye başlamadan önce %19,6'sının Güneydoğu Anadolu, %16,4'ünün Akdeniz, %14,3'ünün Ege, %12,2'sinin Marmara, %11,4'ünün Doğu Anadolu, %10,7'sinin İç Anadolu ve %9,3'ünün Karadeniz Bölgesi'nde yaşadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin %80'inin gelir getiren bir işte çalışmadığı, %4,6'sının düzenli bir işte çalıştığı, %15,4'ünün ise ara sıra çalışarak gelir elde ettiği görülmektedir. Öğrenciler etnik kökenlerini ise Türk (%58,6), Kürt (%29,3), çoklu etnik köken (%3,9), Balkan (%3,6), Zaza (%2,9) ve Kafkas (%1,8) olarak tanımlamıştır. Öğrenciler dini tutumlarını; orta düzeyde inançlı (%60,7), yüksek düzeyde inançlı (%17,9), düşük düzeyde inançlı (%14,6), inançsız

(%5) ve diğer (%1,8) olarak tanımlamıştır. Öğrenciler siyasal görüşlerini ise sol (% 62,1) ve sağ görüşe yakın (%37,9) olarak betimlemiştir.

Öğrencilerin ailelerine, kendilerinin ve yakın çevrelerinin sığınmacılara yönelik tutumlarına ve sığınmacılara yönelik bilgilendirme sağlayan eğitim, panel, konferans gibi etkinliklere katılıp katılmadıklarına ilişkin bilgiler Tablo 4'teki gibidir:

Tablo 4: Öğrencilerin Aileleri ve Sığınmacılara Yönelik Tutumlarına İlişkin Bilgiler

Değişkenler		n	%
Ailenin Yaşadığı Yer	Türkiye'nin Diğer Ülkelerle Sınırının Olduğu İller	86	30,7
	Türkiye'nin Diğer Ülkelerle Sınırının Olmadığı İller	194	69,3
Aile Gelir Durumu	0-2324 ⁶ TL	88	31,4
	2325-4649 TL	122	43,6
	4650-6974 TL	50	17,9
	6975-9299 TL	20	7,1
Ailede Göç Deneyimi Olan Birey	Var	76	27,1
	Yok	204	72,9
Yurt Dışı Deneyimi	Var	35	12,5
	Yok	245	87,5
Sığınmacı Tanıdığı Olma Durumu	Var	59	21,1
	Yok	221	78,9
Sığınmacılara Yönelik Tutumu	Olumlu	247	88,2
	Olumsuz	33	11,8
Ailenin Sığınmacılara Yönelik Tutumu	Olumlu	161	57,5
	Olumsuz	119	42,5
Arkadaşlarının Sığınmacılara Yönelik Tutumu	Olumlu	124	44,3
	Olumsuz	156	55,7
Sığınmacılara Yönelik Eğitimsel Aktivitelere Katılma Durumu	Katıldı	177	63,2
	Katılmadı	103	36,8

Öğrencilerin ailelerine ilişkin bilgiler incelendiğinde; ailelerinin gelir durumlarının 0-2324 TL (%31,4), 2325-4649 TL (%43,6), 4650-6974 TL (%17,9) ve 6975-9299 TL (%7,1) arasında olduğu, çoğunluğunun ailesinin sınır illerinde yaşamadığı (%69,3), ailelerinde göç eden bir birey olmadığı (%72,9) ve sığınmacılara yönelik tutumlarının olumlu olduğu (%57,5) görülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun yurt dışı deneyimi olmadığı (%87,5), sığınmacı bir tanıdıklarının bulunmadığı (%78,9), arkadaşlarının sığınmacılara yönelik tutumunun olumsuz olduğu (%55,7) ve göçmenlerle ilgili eğitim, konferans, panel gibi etkinliklere katıldıkları (%63,2) belirlenmiştir.

Öğrencilerin Sığınmacılara Yönelik Tutumları

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteye göre ölçekten aldıkları toplam puan ve alt puan ortalamaları Tablo 5'te gösterilmektedir.

⁶ Araştırma sorularının oluşturulduğu Şubat-Mart 2020 tarihinde asgari ücret 2324 TL'dir.

Tablo 5: Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Öğrencilerin Ölçek Toplam Puanlarından ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

	Ölçek Toplam	Alt Boyut 1	Alt Boyut 2	Alt Boyut 3	Alt Boyut 4	Alt Boyut 5
Hacettepe Üniversitesi	3,24	2,90	3,80	3,05	3,95	2,41
İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi	3,19	2,75	3,70	3,00	4,04	2,52
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	3,62	3,28	4,23	3,51	4,18	2,81
Düzce Üniversitesi	3,59	3,32	4,11	3,28	4,21	2,93
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	3,05	2,54	3,62	2,85	3,94	2,71
Bingöl Üniversitesi	3,15	2,63	3,51	2,90	4,05	2,89
Şırnak Üniversitesi	3,02	2,57	3,15	2,66	4,26	2,57
Ortalama	3,27	2,85	3,75	3,04	4,08	2,73

Öğrencilerin Suriyelilere yönelik tutumları ölçekten aldıkları puan ortalamalarına göre incelendiğinde; öğrencilerin sığınmacılara yönelik tutumlarında kararsız kaldıkları ($\bar{X} = 3,27$) görülmektedir. Ölçekten alınan puanlar, öğrenim görülen üniversitelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ölçekten en yüksek puanı Manisa Celal Bayar Üniversitesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 3,62$), en düşük puanı ise Şırnak Üniversitesi ($\bar{X}=3,02$) öğrencilerinin aldığı görülmektedir. Ölçekten alınan puan ortalamaları, ölçek alt puan ortalamalarına göre incelendiğinde; öğrencilerin Suriyeliler hakkındaki olumsuz düşüncelere katılmadıkları ($\bar{X}= 2,85$); Suriyelilere yönelik radikal ($\bar{X}=3,75$) ve ılımlı çözüm önerileri ile ilgili ($\bar{X}= 3,04$) konularda kararsız kaldıkları, Suriyeli sığınmacıların haklarını savunan ifadelere katıldıkları ($\bar{X}= 4,08$) ve Suriyeli sığınmacılara yönelik aynı ya da nakdi herhangi bir yardımda bulunmadıkları ($\bar{X}= 2,73$) görülmektedir.

Öğrencilerin etnik kökeni, ailelerinin gelir durumu, çalışma durumu, dini görüşleri, yurt dışı deneyimlerinin olup olmadığı, ailede göç öyküsünün olup olmadığı, üniversite öncesinde yaşanan yer ve ölçekten aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin puan ortalamaları ve aralarında anlamlı ilişki bulunmayan değişkenlere yönelik bilgiler Tablo 6'da sunulmaktadır:

Tablo 6: Ölçek Toplam Puan Ortalamalarının, Etnik Köken, Ailenin Gelir Durumu, Çalışma Durumu, Dini Görüş, Yurt Dışı Deneyimi, Aile Göç Öyküsü ve Üniversite Öncesi Yaşanılan Yere Göre Karşılaştırılması

Bağımsız Değişken	n	Tutum Ölçeği(Mean ± S.D.†)	
Etnik Köken			
Türk	164	3,27±0,61	
Kürt	82	3,21±0,57	
Zaza	8	3,17±0,46	
Balkan	10	3,43±0,40	
Kafkas	5	3,63±0,14	
Çoklu Etnik Köken/ Diğer	11	3,38±0,49	
F			0,66
P		0,652	
Ailenin Gelir Durumu			
0-2324	88	3,18± 0,52	
2325-4649	122	3,34±0,62	
4650-6974	50	3,27±0,61	
6975-9299	14	3,34±0,51	
Diğer	8	2,95±0,31	
F		1,55	
P		0,18	
Öğrencinin Çalışma Durumu			
Evet	13	3,16±0,42	
Hayır	224	3,28±0,59	
Ara Sıra	43	3,21±0,55	
F		0,539	
P		0,584	
Öğrencinin Dini Tutumu			
Yüksek Düzeyde İnançlı	161	3,31±0,57	
Orta Düzeyde İnançlı	119	3,25±0,56	
Düşük Düzeyde İnançlı	41	3,19±0,67	
Ateist	14	3,51±0,55	
Diğer (skeptik, Budist, Taoist vd.)	5	3,63±0,60	
F		1,36	
P		0,246	
Yurt Dışı Deneyimi			
Var	35	3,39±0,53	
Yok	245	3,25±0,59	
T		1,34	
P		0,18	
Ailede Göç Öyküsü Bulunup Bulunmadığı			
Var	76	3,30±0,61	
Yok	204	2,26±0,57	
T		0,58	
P		0,55	
Üniversiteden Önce Yaşanılan Yer			
Marmara	51	3,40± 0,53	
Ege	40	3,35±0,64	
Akdeniz	46	3,08±0,57	
Karadeniz	26	3,46±0,47	
Doğu Anadolu	32	3,18±0,51	
Güneydoğu Anadolu	55	3,20±0,62	
İç Anadolu	30	3,26±0,61	
F		2,13	
P		0,07	

Öğrencilerin cinsiyetleri, ailelerinin Türkiye'nin diğer ülkelerle sınırının olduğu illerde yaşayıp yaşamadığı, siyasi görüşleri, yakın çevrelerinin ve kendilerinin sığınmacılara yönelik tutumları ve sığınmacılara yönelik eğitsel aktivitelere katılıp katılmamalarının ise ölçekten aldıkları puanları anlamlı bir şekilde farklılaştırdığı bulunmuştur. Ölçek toplam puanı ile anlamlı ilişki gösteren değişkenler ve konuya ilişkin istatistiki değerler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Ölçek Toplam Puan Ortalamalarının, Cinsiyet, Üniversite Öncesi Yaşanılan Yer, Yakın Çevre Tutumu Siyasi Görüş ve Eğitsel Aktivitelere Katılma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Bağımsız Değişken	n	Tutum Ölçeği Puan Ortalaması (Mean ± S.D. [†])
Cinsiyet		
Kadın	229	3,32±0,59
Erkek	51	3,02±0,47
T		3,34
P		0,001
Ailenin Türkiye'nin Diğer Ülkelerle Sınırı Olan İllerde Yaşama Durumu		
Sınır İlleri	86	3,12±0,50
Sınır İlleri Olmayan İller	194	3,33±0,60
T		-2,92
P		0,004
Ailenin Sığınmacılara Yönelik Tutumu		
Olumlu	161	3,40±0,52
Olumsuz	119	3,09±0,61
T		4,46
P		0,000
Arkadaşlarının Sığınmacılara Yönelik Tutumu		
Olumlu	124	3,39±0,53
Olumsuz	156	3,17±0,60
T		3,12
P		0,002
Öğrencinin Sığınmacılara Yönelik Tutumu		
Olumlu	247	3,38±0,49
Olumsuz	33	2,40±0,44
T		10,85
P		0,000
Sığınmacı Bir Tanıdığı Olma Durumu		
Var	59	3,40± 0,48
Yok	221	3,23±0,60
T		2,29
P		0,024
Siyasi Görüş		
Sağa Yakın	106	3,16±0,59
Sola Yakın	174	3,33±0,57
T		-2,35
P		0,019
Sığınmacılara Yönelik Eğitsel Aktivitelere Katılma Durumu		
Katıldı	177	3,34±0,56
Katılmadı	103	3,14±0,59
T		2,73
P		0,007

Tablo 7'den de görülebileceği üzere; öğrencilerin ölçek puan ortalamaları cinsiyete göre incelendiğinde; kadın öğrencilerin ($\bar{X}=3,32$), erkeklere oranla ($\bar{X}=3,02$) puanlarının anlamlı olarak ($p=0,001$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, aileleri Türkiye'nin diğer ülkelerle sınırı bulunmayan illerinde yaşayan öğrencilerin, Suriyelilere yönelik tutum puan ortalamalarının ($\bar{X}=3,33$), aileleri sınır illerinde yaşayanlara ($\bar{X}=3,12$) oranla anlamlı bir şekilde ($p=0,004$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Daha önce de belirtildiği üzere ailelerinde göç etmiş bir bireyin bulunup bulunmaması ya da daha önce yurt dışı deneyimlerinin olup olmaması öğrencilerin görüşlerini değiştirmezken, ailelerinin ($\bar{X}=3,40$, $p=0,000$) ve arkadaşlarının ($\bar{X}=3,39$, $p=0,002$) sığınmacılara yönelik tutumunu olumlu gören ve sığınmacı bir tanıdığı olan ($\bar{X}=3,40$, $p=0,024$) öğrencilerin, sığınmacılara yönelik anlamlı bir şekilde daha yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir. Son olarak kendini sol görüşe yakın gören öğrencilerin ($\bar{X}=3,33$) sığınmacılara yönelik tutum puanlarının sağ görüşe yakın öğrencilere ($\bar{X}=3,16$) göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu ($p=0,019$) ve Suriyelilere yönelik eğitim, panel, konferans gibi eğitsel aktivitelere katılan öğrencilerin ($\bar{X}=3,34$) katılmayanlara ($\bar{X}=3,14$) oranla Suriyelilere yönelik anlamlı olarak ($p=0,007$) daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur.

TARTIŞMA

Bu araştırmada sosyal hizmet öğrencilerinin Suriyelilere yönelik tutumları "Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum Ölçeği" ve araştırmacılar tarafından hazırlanan soru formu aracılığıyla ölçülmüş ve bazı değişkenlere göre tutumlarının değişip değişmediği incelenmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin tutumlarının genel olarak kararsız olduğu ancak kendi tutumlarını çoğunlukla olumlu buldukları görülmüştür. Benzer şekilde, öğrencilerin Suriyelilerle ilgili radikal ve ılımlı çözümlere kararsız yaklaşırken, haklarına yönelik ifadeler katıldıkları belirlenmiştir. Bu durum, üniversite öğrencilerinin yabancılara yönelik yaklaşımlarını olumsuz bulan diğer araştırmalarla (Topkaya ve Akdağ, 2016; Ankaralı vd., 2017; Aldemir, 2019; Kaya, 2019; Kindap-Tepe vd., 2019; Şen ve Şimşek-Keskin, 2019) paralellik gösterirken, katılımcıların sosyal hizmet bölümü öğrencisi olması ve aldıkları lisans eğitimi sebebiyle olumsuzdan ziyade kararsız bir tutum gösterdikleri söylenebilir. Nitekim araştırma sonuçları, eğitim ve tutum arasında anlamlı bir farklılık olduğunu, sığınmacılara yönelik eğitim, konferans, panel gibi etkinliklere katılan öğrencilerin tutumlarının katılmayanlara oranla daha olumlu olduğunu göstermektedir.

Sosyal hizmet öğrencilerinin dezavantajlı gruplara yönelik ve hak temelli bir eğitim müfredatına göre eğitim gördükleri düşünüldüğünde tutumlarının çok daha olumlu olacağı yönündeki beklentiye karşın araştırma sonuçları durumun böyle olmadığını göstermektedir. Bu sonucun hem diğer değişkenlerle hem de genel olarak toplumun tutumuyla ilişki içerisinde düşünülmesi gerekmektedir. Göç literatürü göçmenlere yönelik tutumun yaşanılan yer, gelir, yaş, cinsiyet, sınıf, etnik köken, dini aidiyet, halkın ve yakın çevrenin tutumu gibi değişkenlerle şekillendiğini belirtmektedir (Murray ve Marx, 2013; Dempster ve Hargrave, 2017; Landmann, Gaschler ve Rohmann, 2019). Araştırma kapsamında bu değişkenler ekonomik ve sosyal faktörler olarak sınıflandırılmaktadır.

Sığınmacılara y6nelik tutumları ekonomik fakt6rler açısından değerlendiren araştırmalar, tutumların değişkenliğini “iş piyasası rekabet modeli” ve “mali y6k modeli” ile açıklamaktadır. “iş piyasası rekabet modeli”ne g6re halk kendi vasıf ve becerilerine yakın g6menleri iş piyasasında kendilerine rakip olarak g6rd6kleri için istemezken, “mali y6k modeli” halkın d6ř6k vasıflı g6menleri devlete mali y6k oluşturacağı için istemediklerini 6ne s6rmektedir (Lergetporer, Piopiunik ve Simon, 2018). T6rkiye’de toplumun Suriyelilere y6nelik tutumlarını her iki modelle de açıklamak m6mk6nd6r. Araştırmalar vatandaşların birçoğunun Suriyelilerin işlerini ellerinden aldığını, devletin kendi yoksuluna değil Suriyelilere baktığını, Suriyelilere yardım ederken kendilerine yardım edilmediğini d6ř6nd6klerini g6stermektedir (Erdoğan, 2018; İNSAMER, 2019). Suriyelilerin T6rkiye’de genel olarak d6ř6k vasıflı ve enformel sekt6re ait işlerde çalışan kişiler olduğu (Kaygısız, 2017; Buz ve Uslu-Ak, 2019, Afyonoğlu, 2020b) ve sosyal yardımlardan yararlanmanın koşullarından birinin de yoksulluk olduğu d6ř6n6ld6ę6nde (AÇSHB, 2020), mali y6k modelinin daha açıklayıcı olduğu s6ylenebilir. Bu araştırmada, 6ęrencilerin tutumlarına y6nelik 6nemli bir g6sterge olan ekonomik fakt6rlerin tutumu etkilememesi başka bir deyişle aile geliri ya da çalışıp çalışmama durumuna g6re tutumların değişkenlik g6stermemesinin ise “iş piyasası rekabet modeli” ile açıklanabileceği, 6ęrencilerin Suriyelileri kendilerine rakip g6rmedikleri için ekonomik g6stergelerin tutumlarında bir farklılık yaratmadığı s6ylenebilir.

Halkın sığınmacılara y6nelik tutumunu belirleyen ekonomik olmayan fakt6rler ise cinsiyet, k6lt6rel ve dini yakınlık, yaşanılan yer, siyasi g6r6ř, aile ve yakın çevrenin tutumu olarak ortaya çıkmaktadır. Suriyeliler ve T6rkiyeliler arasındaki k6lt6rel yakınlık tartışmalı bir konu olsa da (Ekici, 2019), bu iki 6lke vatandaşlarının dini temelde ortaklaştıkları s6ylenebilmektedir. Nitekim Suriyeliler T6rkiye’ye ilk geldiği yıllarda Suriyelilerle ensar ve muhacir⁷ ilişkisi 6zerinden ilişki kuran siyasi bir s6ylemin olduğu ve bu doğrultuda halkın Suriyelilere bu ilişki 6zerinden ve misafir g6z6yle baktığını g6steren araştırmalar bulunmaktadır (şahin ve Aydemir, 2018). Son yıllarda bu tutumun olumsuz olarak değiştiğini, halkın misafirliğin uzamasına tepki g6sterdiğini ve sosyal uyum politikaları açısından M6sl6manlık ortak paydasının birleştirici rol6n6n b6y6k 6l6de işlevini yitirdiğini s6ylemek m6mk6n g6r6nmektedir. Nitekim araştırma sonuçları 6ęrencilerin dini inançlarına g6re Suriyelilere y6nelik tutumlarında bir değişiklik olmadığını bulgulamıştır. Benzer bir sonuç yaşanılan yer değişkeninde de ortaya çıkmıştır. G6 literat6r6; ev sahibi ve g6 veren 6lke arasındaki coğrafi yakınlığın, farklı n6fus grupları arasında 6nemli k6lt6rel benzerlikler yarattığını ve bu nedenle coğrafi yakınlığın ev sahibi 6lke vatandaşları açısından g6menleri bir tehdit unsuru olarak algılama oranını d6ř6rd6ę6n6 ifade etmektedir (Arababa’h ve diğ., 2020). Ancak halkın Suriyelilerin gelişiyle kiraların arttığını d6ř6nmesi, Suriyelilerin iş piyasasına ve sosyal yardımlara erişimi, g6venlik kaygısının artması, k6lt6rel değerlerin tehdit altında olduğunun d6ř6n6lmesi, sınır illerinde şehir n6fusunun %20.12 ile

⁷ Ensar ve muhacir ilişkisi İslam Dini’ne y6nelik alan yazında; Hz. Muhammed’in Mekke’den Medine’ye g66 s6recinde, Mekkelilerin muhacir ve Medinelilerin ensar olarak adlandırılmasına ve bu hicrette Mekke’li ve Medinelilerin M6sl6manlık çatısı altında birleşmelerine referans vermektedir (Akbaş, 2010).

%74.28 oranında Suriyelilerden oluşması⁸ gibi sebepler göçün düzensiz ve yoğun yaşandığı sınır illerindeki halkın Suriyelilere yönelik tutumlarının daha fazla olumsuzlaşmasına sebep olmuştur (Erdoğan, 2020b; Mülteciler, 2020). Nitekim Suriyelilere yönelik sayıca büyük örneklerle yapılan araştırmalar, sığınmacı sayısı arttıkça, kalıcılık eğilimi fark edildikçe ve sığınmacılar iş piyasasına erişip kamu hizmetlerinden yararlanmaya başladıkça; dinsel, kültürel ve coğrafi yakınlığın sosyal uyuma olan olumlu etkisinin azaldığını göstermektedir (Erdoğan, 2020b). Bu araştırmanın verileri de bu sonucu destekler nitelikte olup, aileleri sınır illerinde yaşayan öğrencilerin, Suriyelilere yönelik tutumlarının daha olumsuz olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'deki Suriyeli nüfusun büyük çoğunluğunun sınır illerinde yaşamını sürdürdüğü bilinmektedir. Sınır illerindeki sığınmacı nüfusun yoğunluğu ve yerel toplumun sağlık ve istihdam başta olmak üzere temel hizmetlere erişimindeki güçlükleri Suriyelilerle ilişkilendirmesi iki toplum arasındaki mesafeyi açabilmektedir. Benzer şekilde, puan ortalamaları en yüksek olan öğrencilerin Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrenciler olması; Türkiye'nin en çok Suriyeli bulunduran 30 ili içinde Karadeniz Bölgesi'nden bir şehir olmaması ve Artvin ve Bayburt⁹'un Türkiye'de en az Suriyelinin barındığı illerden olmasıyla açıklanabilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Bu bilgiler doğrultusunda, ekonomik ve sosyal faktörlerin kesişiminin aileleri sınır illerinde yaşayan öğrencilerin Suriyelilere yönelik olumsuz tutumunu arttırdığı söylenebilmektedir.

Siyasi görüş ve yakın çevre tutumu araştırma kapsamında göçmenlere yönelik tutumu etkileyen sosyal faktörler arasında kavramsallaştırılmıştır. Araştırmalar sığınmacılara ve göçmenlere yönelik tutumun genç, politik olarak liberal görüşlü bireylerde yaşlı ve diğer politik görüşlü insanlara nazaran daha olumlu olduğunu ve eğitim düzeyi arttıkça olumsuz tutumların daha az görüldüğünü belirtmektedir (Curry, 2000; Dempster ve Hargrave, 2017). Araştırma sonuçlarında da benzer bir durum görülmüş, sağ görüşlü öğrencilerin sol görüşlü öğrencilere oranla Suriyelilere yönelik tutumlarının daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Bu sonuç küresel olarak artan milliyetçi tavır ve yabancı düşmanlığı kapsamında düşünüldüğünde de anlamlı görülmektedir. Araştırmalar, milliyetçi görüşe sahip bireylerin, sığınmacıları ülkeye ve milli kimliğe yönelik bir tehdit olarak algıladığını, sol görüşlü bireylerin ise sığınmacılara yönelik daha hoş görülme bir tavra sahip olduklarını göstermektedir (Wike, Stokes ve Simmons, 2016; Aktaş, Kindap-Tepe ve Persson, 2018). Araştırmanın benzer bir çerçevede okunması gereken bir diğer sonucu ise kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla Suriyelilere yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olmasıdır. Ataerki ve milliyetçilik ekseninde vatandaşların toplumsal cinsiyet rolleri temelinde Suriyeli kadın ve çocukları güçsüz ve kırılgan olarak betimledikleri ve kadınlara daha hoşgörülü yaklaşırken, erkekleri ülkeleri için savaşmaktan korkan ve aciz bireyler olarak tanımladıklarını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016). Bu algı büyük ölçüde kamusal alanda daha aktif olan erkekler

⁸ Bu oranlar Gaziantep için 21.69, Hatay için % 26.34, Şanlıurfa için % 20.12 için ve Kilis için %74.28'dir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

⁹ Suriyelilerin sayıca en az olduğu şehirler Bayburt (24), Tunceli (43) ve Artvin (38)'dir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

tarafından paylaşılmakta olup, kadınların erkeklere yönelik daha olumlu tutumları kadınların erkeklere oranla daha yüksek empati ve yardımseverlik düzeyine sahip olmaları ile açıklanabilir.

Göç literatürü aynı zamanda göçmen bir tanıdığa sahip olma, ailede göç deneyimi yaşamış bir bireyin olup olmaması ve yurt dışı deneyimine sahip olmanın göçmenlere yönelik empati ve sosyal iletişimi artırarak tutumları olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Pettigrew, Tropp, Wagner ve Christ, 2011; Murray ve Marx 2013). Araştırma sonuçları yurt dışı deneyimi ve ailede göç öyküsünün bulunması ve tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu sonucun, ailesinde göç öyküsü ve yurt dışında yaşama deneyimi bulunan öğrencilerin örneklem içerisinde az sayıda olması, yurt dışı deneyiminin süresi ve niteliği, aile göç öyküsünün tipi (zorunlu/gönüllü) gibi faktörlerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Ancak, araştırma bağlamında sığınmacı birini tanıyan öğrencilerin tanımayanlara oranla daha olumlu bir tutuma sahip olması daha önemli bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, olumlu temas ve sosyal iletişim arttıkça, olumsuz tutumların azaldığı görülmektedir. Son olarak, araştırma sonuçları aile ve arkadaşların tutumları ile öğrencilerin tutumları arasında anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Başka bir deyişle, diğer araştırmaların da gösterdiği gibi (Şen ve Şimşek-Keskin, 2019), ailesinin ve arkadaşlarının Suriyelilere yönelik tutumları olumlu olan öğrencilerin Suriyelilere yönelik tutumları daha olumlu bulunmuştur. Dolayısıyla öğrencilerin tutumunda aile ve yakın çevrenin etkili bir değişken olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bu araştırmada Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesindeki yedi farklı üniversitenin sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin Suriyelilere yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin tutumlarının genel olarak kararsız olduğu, ancak bu tutumun sosyal ve ekonomik faktörler açısından değişkenlik gösterdiği bulunmuştur. Araştırma sonuçlarının göçmenlerle sosyal hizmet açısından ise ayrıca tartışılması gerekmektedir.

Öncelikle sosyal hizmet uzmanları hem dünyada hem de Türkiye'de göçmenlerle birebir çalışan profesyonellerdir. Göçmenlerle sosyal hizmet; sosyal hizmet uzmanı için göçmenin ülkeye girdiği noktadan başlayarak, acil ihtiyaçların karşılanması, danışmanlık, yönlendirme, bilgilendirme, eğitimcilik, savunuculuk, farkındalık ve sosyal uyum çalışmaları gibi birçok noktadan göçmenlerin haklara, hizmetlere ve vatandaşlığa erişimine uzanan çok boyutlu bir çalışmayı gerektirmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarından beklenen ise bu çalışmaları dil, din, ırk, toplumsal cinsiyet, engel durumu, sınıf, etnik köken gibi faktörlerden bağımsız ancak bu faktörlere duyarlı, insan hakları temelinde ve sosyal adaleti amaçlayarak gerçekleştirmesidir. Göçmenlere yönelik ayrımcı ve önyargılı tutumlara sahip bir uzmanın ise bu beklentiyi gerçekleştiremeyeceği, bu durumun ise mesleğin temel değerlerine aykırı olmasının yanı sıra hizmet sunumunu etkileyeceği söylenebilir. Benzer şekilde, sosyal hizmet uzmanlarının olumsuz tutumlarının, hizmet sunumuna yansıtacağı, ayrımcı bir uygulamaya yol açacağı, müracaatçıları hizmet alımından uzaklaştıracığı ve

sığınmacılar için var olan sosyal dışlanma, ayrımcılık ve yoksulluk döngüsünü derinleştireceği düşünülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları göç alanında sadece göçmenlere değil, aynı zamanda vatandaşlara yönelik sosyal uyumu sağlayacak hizmetler sunmak, göçmenlerle birlikte savunuculuk yapmak ve doğru bilinen yanlışları düzeltmekle yükümlüdür. Ancak sosyal hizmet öğrencilerinin genel olarak vatandaşlardan ya da medyadaki söylemlerden çok da farklı düşünmediği durumlarda, etkili hizmet üretebilmeleri ve hizmetleri verimli sunabilmeleri söz konusu değildir. Bu durumun ise toplumdaki önyargılı ve ayrımcı tutumu derinleştirerek, göçmenler ve vatandaşlar arasındaki çatışmaları tetikleyeceği ön görülebilir.

Bu doğrultuda geleceğin meslek elemanları olan öğrencilerin tutumlarını olumlu hale getirecek eğitim müfredatlarının oluşturulması, üniversitelerde göçmen ve mültecilerle sosyal hizmet dersinin müfredata eklenmesi, var olan göç derslerinin seçmeli olmaktan çıkarılması ve bu derslerin etkili ve verimli bir şekilde işlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ek olarak, bu derslerde sığınmacılarla çalışmanın hayırseverlik ya da yardım bağlamında düşünülmemeyeceğini, sığınmanın temel bir hak olduğunu, göçmenlerin mesleğin temel çalışma gruplarından biri olduğunu ve hak temelli hizmetin statüsü fark etmeksizin tüm bireylere sunulması gerektiğinin içselleştirilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Sığınmacılarla öğrencileri bir araya getirebilecek role play aktiviteleri, grup çalışmaları, film izlemek gibi rekreatif aktivitelerle desteklenecek uygulamaların ders müfredatına eklenmesinin öğrencilerin empati becerilerini geliştireceği ve önyargılarını yıkmakta yardımcı olacağı düşünülmektedir. Benzer şekilde öğrencilerin göçmen odaklı sivil toplum örgütlerinin aktivitelerine katılımının ve gönüllülük temelinde çalışmalarının önyargılarını yıkmada konusunda yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Farklılıklar, çeşitliliğin kabulü, çok kültürlülük, bir arada yaşamak ve kültürel yetkinlik gibi konuların sınırlı dersler yerine ana akım sosyal hizmet eğitimi içinde yer alması gerekliliği büyük bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kavramların birinci sınıftan itibaren içselleştirilmesi için vaka çalışmaları, örnek olaylar ve senaryolar üzerinden bu konuların somutlaştırılması, küçük gruplarla uygulamalar yapılması, atölye çalışmaları düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan sosyal hizmette kültüre duyarlı uygulama, ayırım ve baskı karşıtı uygulama, etnik duyarlı uygulama gibi özgürleştirici uygulama içeriğine daha fazla alan açılması gerekmektedir. Öğrencilerin özellikle ayrımcı olmayan bir uygulamaya ilişkin farkındalık kazanmaları açısından tutumların önemini anlamaları ve ayırım/baskı karşıtı bir pratik inşa edebilmeleri için kendi tutum ve davranışlarını keşfetmeleri ve olumlu yönde gelişimi için desteklenmeleri büyük önem taşımaktadır.

Son olarak, Türkiye'nin farklı şehirlerinde bulunan sosyal hizmet öğrencilerine yönelik nitel ve nicel yöntemlerle kurgulanan benzer araştırmaların yapılarak sosyal hizmet öğrencilerinin tutumlarının belirlenmesi, bu tutumlarda etkili olan faktörlere yönelik çalışmalar yapılması ve önyargıları azaltacak eğitim modellerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Çalışmanın etik kurul izni 15.04.2020 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyonoğlu, M. F. (2020a). Göç ve sosyal politika. Başer, D. (Ed.), *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet*, içinde (s.303-322). Ankara: Nobel.
- Afyonoğlu, M. F. (2020b). Toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakışla göç ve Türkiye'de yaşayan Suriyeliler. Çalış, N. ve Karataş, Z. (Ed.), *Kavramsal ve Güncel Boyutlarıyla Sosyal Sorunlar*, içinde (s. 61-85). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Sosyal Yardım Programlarımız. Erişim adresi:<https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>
- Akbaş, M. (2010). Muhacirun-ensar kardeşliğinin serüveni. *İSTEM*, 15, 61-77.
- Aktaş, V., Tepe, Y. K. ve Persson, R. S. (2018). Investigating Turkish university students' attitudes towards refugees in a time of Civil War in neighboring Syria. *Current Psychology*, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9971-y>
- Aldemir, E. (2019). Bursa Uludağ Üniversitesi uluslararası ilişkiler bölümü öğrencilerinin Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 265-296.
- Alrababa'h, A., Dillon, A., Williamson, S., Hainmueller, J., Hangartner, D. ve Weinstein, J. (2021). Attitudes toward migrants in a highly impacted economy: Evidence from the Syrian refugee crisis in Jordan. *Comparative Political Studies*, 54(1), 33-76.
- Ankaralı, H., Pasin, Ö., Karacan, B., Tokar, M., Künyüroğlu, M., Muhammed, Ç. A. ve Şahingöz, N. B. (2017). Üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara bakış açısı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 122-132.
- Aygüler, E., Buz, S. ve Güzel, B. (2020). Sosyal uyumun başarılmasının önündeki engeller: niteliksel bir çalışma. *Journal of Economy, Culture and Society*, 62, 1-19.
- Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UNHCR). (2020). UNHCR Türkiye İstatistikleri. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri#:~:text=4%20milyon,T%C3%BCrkiye%20genelinde%2081%20ilde%20ya%C5%9F%C4%B1yor>
- Butkus, M., Maciulyte-Sniukiene, A., ve Matuzeviciute, K. (2016). Socio-Demographic Factors Influencing Attitude Towards Refugees: An Analysis Of Data From European Social Survey. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/312626192_SOCIO-DEMOGRAPHIC_FACTORS_INFLUENCING_ATTITUDE_TOWARDS_REFUGEES_AN

ANALYSIS_OF_DATA_FROM_EUROPEAN_SOCIAL_SURVEY

- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili, *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 1-14.
- Buz, S. ve Uslu-Ak, B. (2019). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin mesleki eğitimi ve istihdamı: toplumla sosyal hizmet saha örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 41-54.
- Çakıcı, A., Yılmaz, S. ve Çakıcı, A. C. (2018). Türk esnafın Suriyeli mülteci esnaf hakkındaki tutumu: Mersin'de bir araştırma. *Press Academia Procedia*, 7(1), 367-371.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, E. ve Yılmaz, Ç. (2018). Sığınmacıların toplumsal uyum sorunları ve sosyal hizmetlere erişimi: Düzce uydu kent örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 269-305.
- Curry, P. (2000) “. . .she never let them in”: Popular reactions to refugees arriving in Dublin. İçinde MacLachlan, M. ve O'Connell, M (Ed). *Cultivating pluralism: Psychological, social and cultural perspectives on a changing Ireland*. Dublin: Oak Tree Press.
- Dempster, H. ve Hargrave, K. (2017). Understanding Public Attitudes Towards Refugees and Migrants. Erişim adresi: https://www.refugee-economies.org/assets/downloads/Paper_Dempster_and_Hargrave.pdf
- Deniz, Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, B. (2016). *“Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu” Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep-Kilis Çevresi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ekici, H. (2019). Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algılanan tehditler ve çözüm önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 695-730.
- Ercan, F. Z. (2020). Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunları. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Erdoğan M. (2018). *Suriyeliler Barometresi: Suriyeliler ile Uyumlu Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2020a). Açık Kapı Politikasından Açık Sınır Politikasına Türkiye'deki Suriyeliler. Erişim adresi: <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/09/acik-kapi-politikasindan-acik-sinir-politikasina-turkiyedeki-suriyeliler-murat-erdogan/>
- Erdoğan, M. (2020b). Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçerisinde Yaşamın Çerçevesi. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
- George, D. ve Mallery, P. (2011). *IBM SPSS Statistics 19 Step by Step: A Simple Guide and Reference*: Pearson Higher Education.
- Göktuna-Yaylacı, F. (2019). Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler. Londra: Transnational Press.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

- Gözübüyük M., Kemik P. ve Sever, M. (2019). Suriyeli sığınmacıların yoğun yaşadığı bölgelerdeki yerel halkın suriyeli sığınmacılara ilişkin görüşleri: Altındağ örneği. *Mukaddime*, 10(2), 582-596.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic journal of business research methods*, 6(1), 53-60.
- İçduygu, A, Erder, S. ve Gençkaya, F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MiReKoç Proje Raporları*, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. Erişim adresi: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararası%C4%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar%C4%B1-1923-2023_-.pdf
- İNSAMER. (2019). Türklerle Suriyeliler Arasındaki Gerilimin Nedenleri, Etkileri ve Çözümü. Erişim adresi: https://insamer.com/tr/turklerle-suriyeliler-arasindaki-gerilimin-nedenleri-etkileri-ve-cozumu_2187.html
- Kabaklı-Çimen, L. ve Ersoy-Quadır, S. E. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273.
- Kaya, Ö. S. (2019). Çokkültürlülük algısı ve diğerkâmlık suriyelilere yönelik tutumu etkiler mi? Öğretmen adayları gözünden bir çalışma. *SDU International Journal of Educational Studies*, 6(2), 86-100.
- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. Erişim adresi: <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%201307s327gu308cu308%20Piyasasına%20Etkileri%20.pdf>
- Kıraç, R. (2019). Nomofobinin dikkat eksikliğine etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1095-1114.
- Kırloğlu, M. ve Tekin, H. H. (2019). Sosyal hizmet uzmanı adaylarının Suriyeli sığınmacılara yönelik düşünceleri. S. E. Dinçer, S. Sönmez, M. Bostancı, & E. Özçoban içinde, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler-2019* (s. 17-31). Ankara: Gece Akademi.
- Kırloğlu, M. ve Gencer, T. E. (2020). Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet Dersinin Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Suriyelilere Yönelik Algısına Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1127-1152.
- Kindap-Tepe, Y., Aktaş, V., Caner, M., Demirel, R., Kanat, C., Güre, K. ve Yeşildağ, E. (2019). Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun belirleyicileri dindarlık, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörü olabilir mi?. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(2), 115-138.
- Landmann, H., Gaschler, R. ve Rohmann, A. (2019). What is threatening about refugees? Identifying

- different types of threat and their association with emotional responses and attitudes towards refugee migration. *European Journal of Social Psychology*, 49(7), 1401-1420.
- Lergetporer, P., Piopiunik, M. ve Simon, L. (2018). Do Natives' Beliefs About Refugees' Education Level Affect Attitudes Toward Refugees? Evidence from a Randomized Survey Experiments. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129985
- Mayda, A. M. (2006). Who is against immigration? A cross-country investigation of individual attitudes toward immigrants. *The review of Economics and Statistics*, 88(3), 510-530.
- Mülteci-Der (2020). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Murray, K. E. ve Marx, D. M. (2013). Attitudes toward unauthorized immigrants, authorized immigrants, and refugees. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 19(3), 332.
- Özpinar, E., Çilingir, Y. S. ve Düşündere, A. T. (2016). Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum. Erişim adresi: <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4044>
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U. ve Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280.
- Popescu, M. ve Libal, K. (2018). Social work with migrants and refugees: Challenges, best practices, and future directions. *Advances in Social Work*, 18(3), i-x.
- Şahin, M. C. ve Aydemir, S. (2018). Zorunlu-kitlesele göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148.
- Şen, G ve Şimşek-Keskin, H. Ş (2019). Türkiye'deki kamu yönetimi öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara ilişkin tutumları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1958-1974.
- Topkaya, Y. ve Akdağ, H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşleri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 767-786.
- Uluslararası Göç Örgütü (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Erişim adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Unutulmaz, K.O (2012). Gündemdeki kavram "göçmen entegrasyonu": Avrupa'daki gelişimi ve Britanya örneği. İçinde İhlamur-Öner S.G. ve Öner, N.A.Ş. (Ed). *Küreselleşme çağında göç: kavramlar, tartışmalar* (ss. 135-161). Ankara: İletişim Yayınevi.
- Wang, J. ve Wang, X. (2019). *Structural equation modeling: Applications using Mplus*. John Wiley & Sons (e-book).
- Wike, R., Stokes, B. ve Simmons, K. (2016). Europeans fear wave of refugees will mean more terrorism, fewer jobs. Erişim adresi: <https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/>
- Yüksek Öğretim Kurumu. (2020). Lisans Tercih Sihirbazı. Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t4-tablo.php?p=ea>